

PAPER DETAILS

TITLE: Küresellesme ve Kentlere Etkileri

AUTHORS: Sertaç TÜMTAS,Cem ERGUN

PAGES: 135-150

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/159340>

Mim. Sertaç TÜMTAŞ*-Cem ERGUN**

Küreselleşme ve Kentlere Etkileri

Globalization and its Effects on Cities

ÖZET

Küreselleşme ekonomik temelli olmakla birlikte siyaset, yönetim ve sosyal yaşam açısından tüm toplumları etkilemektedir. Küreselleşme sürecinde sosyo-ekonomik anlamda yaşanan birçok köklü dönüşüm tüm ülkeleri etkilemiştir. Mekânsal anlamda bu dönüşümün öncelikli olarak yaşandığı alanlar kentlerdir. Küreselleşen dünyada ulus-devletler önemini ve etkinliğini büyük oranda yitirmektedir. Günümüzde karar alma ve yönetim mekanizmaları küresel kent olarak adlandırılan kentlerde konumlanırlar. Birçok ülkede merkezi ve yerel yönetimler küresel süreçlerde etkin olabilmek adına kentlerini küresel kent yapmaya çalışmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerin birçok kentinde yukarıda sayılan alanların oluşturulma sürecinde birçok problemle karşılaşmaktadır. Küresel aktörler açısından kentleri çekici kılma çabaları, kimi zaman o kentlerde yaşayan insanların iş ve yaşam alanlarından uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bu süreç aynı zamanda kentsel dışlanma-ayırışma dinamiklerini doğurmaktadır. **Anahtar Kelimeler:** Küreselleşme, Küresel Kent, Kentsel Dışlanma, Kentsel Dönüşüm.

ABSTRACT

It affects entire community in terms of politics, management and social life although globalization is mainly based on economics. In the globalization process, many radical socio-economic transformations affect all countries. Cities are the priority areas experiencing this spatial transformation. In a globalizing world the importance and effectiveness of the nation-states are largely lost. Nowadays, decision-making and management mechanisms are located in urban areas called global cities. In many countries central and local governments try to make their cities a global city in order to be effective in the global process. However, in many cities of developing countries in the process of formation of the above-mentioned areas are faced with many problems. The global actors in their efforts to make cities attractive cause to estrange the people in urban areas from their working and living spaces. This process also exacerbates the dynamics of urban exclusion-decomposition.

Keywords: Globalization, Global City, Urban Exclusion, Urban Regeneration.

1- Giriş

Küreselleşme süreci; “ekonomik temelli olmakla birlikte siyasal, sosyal, teknolojik ve kültürel özellikleri de olan çok boyutlu bir süreç”tir. Teknoloji, iletişim ve bilişim alanlarında yaşanan gelişmelerle birlikte küreselleşme; ekonomi, siyaset, yönetim ve sosyal yaşam açısından tüm toplumları etkilemektedir. Küreselleşme sürecinde

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

** Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

sosyoekonomik anlamda yaşanan birçok köklü dönüşüm tüm ülkeleri etkilerken, mekânsal anlamda bu dönüşümün öncelikli olarak yaşandığı alanlar kentlerdir. Küreselleşen dünyada ulus-devletler önemini ve etkinliğini büyük oranda yitirirken; karar alma ve yönetme mekanizmaları küresel kent olarak adlandırılan kentlerde konumlanmakta ve yoğunlaşmaktadır. Artık günümüzde ekonomik ve siyasal anlamda karar alma odakları ülke başkentleri kadar ya da onlardan daha çok küresel kentlerdir. Dolayısıyla günümüzün küreselleşme süreçleri büyük ölçüde kentler, özellikle de küresel kentler üzerinden yürümektedir.

Günümüzde kentler ve kent yöneticileri yaşanan sosyo-ekonomik değişimlerle birlikte, ulusal ekonomileri de aşarak küresel ekonominin birer aktörü haline gelmişler ve konumlarına ve etkinliklerine göre kentler hiyerarşisinde yer edinme çabasına girmişlerdir.

Küresel kentlerin en önemli özelliği; çokuluslu sermayenin toplandığı, düşünce, karar ve örgütlenme üreten merkezler olmaları ve küresel sermaye ve aktörlerine hitap eden iş ve yaşam alanlarıyla gerekli altyapıya sahip olmalarıdır. Günümüzde birçok ülkede merkezi ve yerel yönetimler, küresel süreçlere eklemlenebilmek ve etkin birer aktör olabilmek için kentlerini küresel kent yapmak adına politikalar üretmekte, küresel etkinlikleri kentlerine çekmeye çalışmakta ve projeler geliştirmektedirler. Bu doğrultuda kentleri yönetenler ve hatta kentler arasında bir rekabet söz konusu olmaktadır. Bu rekabet çerçevesinde kentler yeniden yapılandırılmakta ve küresel anlamda cazip birer iş ve yaşam merkezi olabilmek adına, yarışan kentler konumuna gelmektedirler. Ancak birçok gelişmekte olan ülkenin kentlerinde yukarıda sayılan alanların oluşturulma sürecinde olumsuzluklar da yaşanmaktadır. Küresel aktörler açısından kentleri çekici kılma çabaları kimi zaman o kentlerde yaşayan kesimlerin iş ve yaşam alanlarından uzaklaşmak zorunda kalmaları sonucunu ve kentsel dışlanma-ayrışma süreçlerini doğurmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle küreselleşme sürecinin kentlere etkileri ele alınacaktır. Ardından bu süreçte kentsel mekânlarda ortaya çıkan dışlanma, yerinden etme süreçlerine değinilecek ve küreselleşme sürecinin az gelişmiş ülke kentlerindeki sosyo-ekonomik yapıya olan ve olabilecek etkileri üzerinden bir tartışma yapılacaktır.

2- Küresel Arayışın Mekânsal Yansıması: Küreselleşme-Kent İlişkisi

Küreselleşme kavramı ile ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması¹ ve/veya “kapitalizmin ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanması ve dünya genelinde egemenliğini daha da güçlendirmesi” anlatılmak istenmektedir². Kapitalizmin yeniden tezahürü veya yeni bir aşaması olarak kabul edilen

¹ H. Ömer Köse, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, *Sayıştay Dergisi*, S. 49, 2003, s. 5.

² Ruşen Keleş, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, *Cevat Geray’a Armağan*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 2001, s. 563.

küreselleşmenin³ kapitalist sisteme ideolojik bir temel sağladığı, “dünya ekonomisini kendi amaçlarına göre şekillendirme çabasının devamı olduğu”⁴ ifade edilebilir. Bir diğer ifadeyle küreselleşme; mal ve hizmetlerin, üretim araçlarının, teknolojinin ve finans kaynaklarının serbestçe dolaşabildiği ve piyasaların giderek bütünleştiği bir süreç” anlamını taşımaktadır⁵. Doğal olarak emeğin ve teknolojinin kullanımında gelişmiş ülkelerin kendi yararlarına koyduğu ama diğer ülkelerin yararına görünmeyen kısıtları da unutmamak gerekir. Bu çerçeveden bakıldığında küreselleşmenin, sermayenin ülke sınırlarını aşan hareketlerini devlet denetiminden arındırarak serbestleştirmeyi kapsadığı söylenmektedir⁶. O halde Rondinelli vd.’nin de⁷ belirttiği gibi küreselleşmeyi uluslararası ticaretin ivme kazanması, yatırımların artması, iletişimin artması, işletmeler açısından sınırların ortadan kalkması olarak yorumlamak gerekmektedir. Dolayısıyla bütün bu tanımlardan çıkan ortak sonuç küreselleşmenin kapitalizmin yeni bir aşaması olduğu ve bu süreç ile birlikte sermayenin hareket serbestisi elde ettiği ve “bütünleşmiş piyasa” mantığının oluştuğudur. Sözü edilen bütünleşmiş piyasa mantığına ivme kazandıran uygulamalardan biri de küreselleşmenin önemli ayaklarından birini oluşturan yerelleşme politikalarıdır.

Küreselleşmenin önemli bir ayağını temsil eden yerelleşme uygulamaları ile birlikte ise temelinde kentlerin yer aldığı ilişki ağları ortaya çıkmakta ve kentler kapitalizmin yeniden yapılanması için ana ölçek görevi görmektedir. Bir diğer ifade ile kentler, yerel-ulusal-uluslararası aktörlerce küresel pazarların ve bilgi teknolojilerinin stratejik önemdeki mekânları olarak dönüştürülmekte ve yeniden yapılandırılmaktadır⁸. Çünkü sermaye aşırı birikim sorununa temel çözüm olarak, başka yerlerde yeni pazarlar, yeni üretim kapasiteleri, yeni kaynaklar, yeni işgücü olanakları yaratmayı, yani mekânsal yer değiştirmeyi görmektedir⁹. Küresel sermaye devamlılığını ve gelişimini sağlamak adına sürekli olarak yeni tüketim maddeleri, üretim ve ulaşım yolları ile en önemlisi pazarlar

³ Mim. Sertaç Tümtaş, *Kent, Mekan ve Ayrışma*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 44; Salim Uslu, “Refah Zenginlerce Paylaşıyor”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 30; Bayram Yıldırım, “Sendikalar Uluslararası Saldırıyla Karşı Karşıya”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 66; İzzet Çetin, “Sendikal Hareket Varolma Savaşı Veriyor”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 57; Mehmet Yüksel Barkurt, “Küreselleşmenin Türkiye’deki Etkileri”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 84.

⁴ Cem Somel, “Azgelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme”, *Doğu Batı*, S. 18, 2002, s. 207.

⁵ Fikret Şenses, “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi?”, *Kalkınma ve Küreselleşme*, der. S. Dedeoğlu-T. Subaşı, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2004, s. 13.

⁶ Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 161.

⁷ Dennis A. Rondinelli vd., “The Changing Forces of Urban Economic Development: Globalization and City Competitiveness in the 21st Century”, *Cityspace: A Journal of Policy Development and Research*, Vol. III, Number: 3, 1998, s. 71.

⁸ Cem Ergun, *Kentsel Dönüşüme Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başbüyük ve Gülsuyu Mahallesi Örneği)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta, s. 291.

⁹ David Harvey, *Yeni Emperyalizm*, (çev. H. Güldü), Everest Yayınları, İstanbul, 2008, s. 91-93.

yaratmak durumundadır¹⁰. Bu doğrultuda neoliberal yeniden yapılanma sürecinde sermayenin yeni ve en kârlı bulduğu alanların kentler olduğu görülmektedir. Üretim, meta ve kâr kavramları çerçevesinde sistematikleştirilen küresel kapitalizm kendisine sahne olarak kent mekânını seçmiştir ve geçirdiği tüm evrimsel süreçlerle birlikte kentleri de tüm bileşenleriyle birlikte dönüştürmektedir. Sanayi üretimi ve idari ilişkiler ağının merkezi olarak medeniyetleşmenin sahnesi şeklinde tanımlanan kent, küreselleşme sürecinde kârlılık ve metalaştırma faaliyetleri içinde sadece sahne olarak değil, sürecin bir parçası olan obje¹¹ durumuna dönüşmektedir.

Bu dönüşüme vurgu yapan Duru¹² ve Keskinok'a¹³ göre de küreselleşme ile birlikte kentlerin işlevleri değişmekte, daha önce ulusal devletlerarası olan etkileşimlerin çoğu bugün artık kentler arasında gerçekleşmektedir. Zira ulus-devletlerin gerek ekonomi gerekse yönetim alanındaki yetki ve sorumluluklarının önemli bir kısmını yerel, bölgesel ve uluslararası düzeneklerle sermaye kesimine bırakması kentleri, küreselleşme sürecinde yaşanan ekonomik yarışta en önemli aktör haline getirmiştir¹⁴. Bu nedenle kentler arası yarışma hızlanmakta, kentlere yeni ekonomik, politik ve kültürel işlevler yüklenmektedir. Kentlerin temel birim olarak alındığı bu çerçevede, yerleşme sistemindeki ve kent içi mekân örgütlenmesindeki, emek pazarı yapısındaki ve iş örgütlenmesindeki değişimlerin, ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin, kent içindeki toplumsal grupların ilişkilerinde de köklü değişikliklere¹⁵ sebep olmaktadır.

Bu değişiklikler arasında en önemli nokta sermayenin yatırım biçim ve alanlarının değişime uğramasıdır. Bu değişim kentsel mekân kullanımında ve kentliler üzerinde önemli etkilerde bulunmaktadır. Gerek kamu gerekse özel sektörün girişimleriyle kentsel mekânlar, her ne pahasına olursa olsun, sermayenin talepleri ve yeni kentsel sektörler/sektör çalışanları açısından iş ve yaşam alanları oluşturulması doğrultusunda yeniden şekillendirilmektedir. Sassen'e göre¹⁶ kentlerdeki bu şekillenme üç formda

¹⁰ Joseph A. Schumpeter, *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, (çev. H. İlhan), Alter Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 103.

¹¹ Esra Akbalık, "Mağaza Vitrininden Satılık Kent Seyri ve Biz Kimliksiz Müşteriler", *Ölçü*, Mart, 2007, s. 167-168.

¹² Bülent Duru, "AB Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine", *Mülkiye*, c. XXIX, S. 246, 2005, s. 72

¹³ H. Çağatay Keskinok, *Kentleşme Siyasetleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006, s. 166.

¹⁴ Duru, *a.g.m.*, s. 72; Recep Bozlağan, *İstanbul 2053 Vizyonu*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2013, s. 63; Binnur Öktem, "Küresel/Dünya Kenti", *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, der. Ö. Uğurlu-N. Ş. Pımarcioğlu-A. Kanbak-M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 105; A. Kadir Topal, "Global Kapitalizmde Sermaye Birikimi İçin Yeni Mekansal Ölçekler: Dünya Kentleri/Global Kentler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, S. 12 (2), 2003, s. 42; Hayriye Erbaş-Pervin Soydemir, "Sermaye Hareketleri ve Küresel Kent Olma Yolunda İstanbul-lar", *Bilsay Kuruç'a Armağan*, Ed. S. Şahinkaya-N. İ. Ertuğrul, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 2011, s. 647; Cem Ergun-Hüseyin Gül-Songül Sallan Gül, "Neoliberal Küreselleşme ve Küresel Kent", *Kent Üzerine Özgür Yazılar*, Ed. C. Ergun-M. Güneş-Ayşe Dericioğulları Ergun, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2013, s. 40.

¹⁵ Keskinok, *a.g.e.*, s. 166.

¹⁶ Saskia Sassen, "The Global City: Strategic Site/New Frontier", *American Studies*, Vol. XLI, Number: 2/3, Summer/Fall, 2000, s. 83.

gelişmektedir. Bunlardan birincisi, kent ekonomisinin mekâna bağlı olarak örgütlenmesi, ikincisi sosyal yeniden üretim yapılarının oluşumu, üçüncüsü işgücü sürecinin örgütlenmesidir.

O halde, üretim sürecinin üretim mekânına yansımaları ile birlikte yeni bir mekânsal anlayışın ortaya çıkması, bu süreçte ortaya çıkan önemli bir değişim olmaktadır. Bu kapsamda, sermaye, esnek üretim ve birikim sürecine bağlı olarak mekânla bağını koparıp, mobil hale gelmekte ve konjonktürel olarak konumlanışlarda bulunmaktadır. Sermayenin bu mobilizasyonu ulusal boyutun dışında, uluslararası yatırım stratejisi ile düşük maliyetli üretim ve yüksek kâr marjı ile küresel ölçekte yatırım alanı arayışına girmekte ve bu doğrultuda da mekânsal birimler küresel sermayeyi kendilerine çekmek için yarış içerisine girmektedirler. Bu yarışın yarattığı olumsuz etkinin bir ucunda sermayenin hareketliliğinden dolayı var olan daha da artan eşitsiz mekânsal gelişim ve mekânsal bölünmeler yer alırken, diğer ucunda emeğin sınırlı hareketinin yarattığı eşitsiz gelişim yer almaktadır¹⁷. Sözü edilen bu eşitsiz gelişim Berner'in¹⁸ de belirttiği gibi, dünya kentlerinde parçalanma ve dağılma süreçlerini doğurmaktadır. Zira emeğin sınırlı hareketinin ve kentin bütününün değil, yalnızca belli merkezlerinin -sınırları net olarak çizilmiş, toplumsal, ekonomik ve mekânsal kesimleri- küresel toplumun parçası haline geldiği bir süreç yaşanmaktadır. İleri teknolojiye ve ulus aşırı şirket kültürüne dayanan küresel enformasyon ekonomisi, bu merkezlere damgasını vurmakta ve özellikle metropol kentlerin hem fiziksel hem de toplumsal görünümünü belirlemektedir.

3- Küreselleşmenin Kentlere Yansıması: Sermayeye Sınır, Kent Sakinlerine Yer Yok!

Yukarıda belirtildiği gibi küreselleşme ile birlikte sermayenin kendi döngüsünü sürdürmek için odaklandığı ölçek kentlerdir. Zira bu dönemde kapitalizmin, kendini yeniden yapılandırabileceği ve sermaye birikim süreçlerini devam ettirebileceği mekânlar olarak gördüğü kentlere yüklenen anlam, günümüzde neoliberalizmin de etkisiyle yeni biçimler kazanmaktadır. Kentlere yüklenen anlamı günümüzde sermaye, mal, insan, bilgi vb. göstergelerin ulus aşırı akışının yoğunlaşması, ekonominin serbestleşmesi ve devlet müdahalesinin kısıtlanması gibi etkenler belirlemektedir. Neoliberal küreselleşme döneminde ortaya çıkan ekonomik yeniden yapılanma, sosyal devlet anlayışının zayıflatılması ve piyasa aktörlerinin önünü açacak uygulamaların hayata geçirilmesi birçok alanda olduğu gibi kentler üzerinde de önemli etkiler bırakmaktadır¹⁹. Bu etkilerin en önemlisi Harvey'in²⁰ de belirttiği gibi, kentlerin küresel ekonomi içinde ön plana çıkarılması ve rekabet edebilir hale getirilmesidir. Bu temel politika; yaşanabilir kent oluşturma ve sermayeyi/sermaye aktörlerini kente çekme kaygılarını da artmaktadır. Kentlerin marka haline gelmesi ya da tercih edilebilir olması temelde yapısal bir dönüşümün gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu yapısal

¹⁷ Tümtaş, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁸ Erhard Berner, "Metropol İkilemi: Küresel Toplum, Yerellikler ve Manila'da Kent Arazisi İçin Yürütülen Mücadele", *Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, der. A. Öncü-P. Weyland, (çev. L. Şimşek-N. Uygun), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 138.

¹⁹ Ergun, *a.g.e.*, s. 291.

²⁰ David Harvey, *Sermaye Muamması*, (çev. S. Savran), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 209.

dönüşüm sürecinde kentler, hem imaj hem de sundukları yaşam kalitesi bakımından dönüşmek durumunda kalmaktadır²¹. Bu dönüşümün en önemli sonuçlarından biri de, sermayenin mekân üzerindeki hegamonik etkisidir. Zira kentlerin şekillenışı ve değişimi temelde ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşmasına ve mekânsal dağılımına bağlıdır. Küresel ölçekte yaşanan değişimle birlikte sermaye, mal ve hizmetlerin akışkanlık kazanması mekânsal anlamda²² karşılık bulmaktadır. Bu mekânsal karşılık ise kentsel sistemdeki bazı grupları, özellikle mali kaynaklara sahip olanları, kentsel sistemdeki değişikliklere daha hızlı uyum sağlamaya yatkın hale getirmektedir. Bu noktada değişime yanıt verme yeteneğindeki farklılık, mekânsal eşitsizliklerin oluşumunda baş etken²³ olarak belirlemektedir.

Dolayısıyla kapitalist sistemin yarattığı eşitsizliğin coğrafik yansıması kentsel mekânlardan izlenebilmektedir. Zira kapitalizmde yaygın ve sürekli bir toplumsal eşitsizliğin etkileri açıkça birçok yere sinmiştir ve kapitalizmdeki ekonomik işlevin farklılığına dayanan eşitsizlikler de mekânsal ayrışmaların oluşumuna neden olmaktadır. Bu da bölgesel dengesizlikler, kentsel yoğunlaşma, kentsel eşitsizlikler biçiminde gözlemlenmektedir²⁴. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren izlenen neo-liberal politikalarla yeni biçimler kazanan kentler, sosyal adalet ilkesinin göz ardı edildiği ve toplumsal sınıflar arasında ayrışmaların derinleştiği mekânlar haline gelmektedir. İzlenen politikalar kent sakinleri arasındaki ayrışmaları derinleştirmiş, sınıfsal farklılaşmalar yeni gerilim ve çatışmaları artırmıştır. Bu süreçte kentlerin üstlendiği üretim mekânları olma rolü değişime uğramış, kentler yeni izolasyonların ve tüketim mekânlarının odağı haline gelmiştir²⁵.

O halde mekân, toplumun çelişkilerini (üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındakiler gibi), mekânın içinde, mekân düzeyinde gün ışığına çıkarak, mekânın çelişkilerini doğururlar²⁶. Toplumsal ve/veya siyasal çelişkiler mekânsal olarak gerçekleşir. Sonuçta, mekânın çelişkileri toplumsal ilişkilerin çelişkilerini fiili kılar. Başka bir deyişle, mekânın çelişkileri çıkarların ve toplumsal ve/veya siyasal güçlerin çatışmasını ifade eder; fakat bu çatışmalar ancak mekân içinde etkilidir, burada vuku bulurlar ve mekânın çelişkileri halini alırlar²⁷. Bu doğrultuda mekânsal çelişkilerin ortaya çıkmasında en önemli etki kapitalist ekonomik sistem tarafından yaratılır. Zira mekânın tarihi varsa,

²¹ Asu Aksoy, "İstanbul Markası İçin Yeni Kültür ve Kent Politikaları", *Küreselleşen İstanbul'da Ekonomi*, Yay. Haz. Ç. Keyder, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 28-29.

²² F. Serkan Öngel, *Kapitalizm Kısacasında Kent ve Emek*, NoteBene Yayınları, Ankara, 2012, s. 19-20.

²³ David Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir*, (çev. M. Moralı), Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 57.

²⁴ Bryan Turner, *Eşitlik*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 15-16; Immanuel Wallerstein, *Tarihsel Kapitalizm*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 28; Sema Erder, *Kentsel Gerilim*, UM:AG Yayınları, Ankara, 2002, s. 27.

²⁵ Songül Sallan Gül-Fatih Kahraman, "Kent İçin Sosyal Adaleti Savunmak ya da David Harvey Üzerinden Kentsel Adaleti Okumak", *Kent Üzerine Özgür Yazılar*, der. C. Ergun-M. Güneş-A. Dericioğulları Ergun, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2013, s. 257.

²⁶ Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 361.

²⁷ Lefebvre, *a.g.e.*, s. 367.

mekânın dönemlere, toplumlara, üretim tarzlarına ve üretim ilişkilerine göre özgüllükleri varsa, kapitalizm mekânı var demektir; yani burjuvazinin yarattığı ve hâkim olduğu toplumun mekânı vardır²⁸. Sonuç olarak toplumsal ilişkiler, mekân içinde tasarlanırlar ve onu üretirek üzerinde iz bırakırlar. Bu toplumsal ilişkiler kapitalist toplumsal ilişkiler olduklarından, toplumsal mekân, sermayenin mekânı, onun eylem alanı ve etkinliklerinin temeli olmaya meyillidir. Sermaye onu, ondan öznel olanı dışarı atarak ve soyut, uyumlu ve ehlileştirilmiş bir özne olarak kurarak yutar, parçalara ayırır ve daha sonra o parçaları tekrar bir araya getirir. Sermaye mekânın birleşimini ve kolonizasyonunu tamamladığında, kent toplumu, sınıflı toplumun yerini alır ve onu aşar²⁹.

Toparlamak gerekirse, küreselleşme ile ortaya çıkan neoliberal ekonomik yeniden yapılanma süreci, toplumu en alt seviyesinden en üstüne kadar sosyo-ekonomik açıdan bölmektedir. Sosyal eşitsizlik ve sosyal bölünmeler de toplumun bir kesiminin toplumla bütünleşmesini sağlarken, diğer kesiminin ise toplumsal dışlanmasına neden olmaktadır. Bu bölünmeler aynı zamanda mekânsal kalıpları yansıtmaktadır. Ayrılan fiziksel ayrışma kalıpları, varlıkların ve yoksulların sosyo ekonomik açıdan ayrışmasına neden olmaktadır³⁰. Bu noktada sermayenin belirleyiciliğinde oluşan kentlerdeki ayrışma ve dışlanma dinamiklerine yoğunlaşmak yerinde olacaktır.

4. Sermayenin Kentlerinde Fiziksel Ayrışma ve Mekânsal Dışlanma

Kapitalist sistemin egemenlik alanını ve sistemde yaşanan her türlü çelişkilerin odak noktasını oluşturan kentler, üretim, bölüşüm ve tüketim ilişkilerinin gerçekleştiği mekânlardır. Dolayısıyla kentler belirtilen mekânlardaki çelişkilerden kaynaklanan sorunların da merkezi konumundadır³¹. Bu kapsamda mekânsal çelişkilere neden olan kentsel sorunların kaynağını, konut, eğitim, sağlık, kültür, ticaret, ulaşım gibi ortak tüketim araçlarının örgütlenmesi ile ilişkilendirilmek gerekmektedir. Gelişmiş kapitalizmde bu durum, bir yandan (sermayenin ve üretim araçlarının yoğunlaşması sonucunda) tüketimin artan toplumsallaşmasına, diğer yandan da tüketim araçlarının üretimi ve dağıtımındaki kapitalist mantık ile arasında oluşan temel çelişkiye bağlı olarak açıklanmaktadır. Bu durumu ve izleyen çelişkileri çözmek için yapılan devlet müdahalesi ise kentsel krizlere neden olmaktadır. Bu nedenle kapitalist üretim ve bölüşüm ilişkileri, günümüz kentlerinde ortaya çıkan ayrışma ve dışlanma tablolarının kaynağını oluşturmaktadır³². Çünkü kapitalist toplumla birlikte sermaye birikiminin yoğunlaştığı kentlerde mekânsal ayrışma ortaya çıkmıştır. Ve bu ayrışma sınıf eksenli yaşanmaya başlamıştır. Bir diğer ifade ile sınıf kimliği/aidiyeti diğer kimliklerin ya da ait olma biçimlerinin önüne geçerken; ortaya çıkan yeni eşitsizlikler yeni mekânsal

²⁸ Lefebvre, *a.g.e.*, s. 148.

²⁹ Miguel Amoros, "Kentsel Mücadeleler ve Sınıf Mücadelesi", *Mekân Meselesi*, (çev. Soner Torlak), Ed. Önder Kulak, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 129.

³⁰ S. Musterd-W. Ostendorf, "Segregation, Polarisation and Social Exclusion in Metropolitan Areas", *Urban Segregation and the Welfare State. Inequality and Exclusion in Western Cities*, Ed. S. Musterd-W. Ostendorf, Routledge, London, 1998, s. 2.

³¹ Tümtaş, *a.g.e.*, s. 64.

³² Manuel Castells, *Kent, Sınıf, İktidar*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997, s. 14.

düzenlemeleri gerekli kılmıştır³³. Bu düzenlemelerin etkisi ile şekillenen günümüz kentleri toplumsal eşitsizliklerin en yoğun ve çarpıcı biçimlerde yaşandığı mekânlardır. İster birbirlerinden ayrılmış olsunlar, ister yan yana sıralanmış olsunlar, varsılığın dışavurumcu mekânları ile yoksulluğun gözden uzak tutulmaya çalışılan mekânları ve ikisi arasındaki çelişki kapitalist kentlerin tamamında görülmektedir³⁴.

Günümüzde kentsel mekânlara yönelik uygulamalar da, kentlerdeki ikili yapının derinleşmesine, kentsel yoksulluk ve ayrışma/dışlanma gibi süreçlerinin daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır³⁵. Yoksul ve marjinal kesimlerin yaşam alanları kentsel arsa stoku açısından rezerv alanı olarak görülmekte; bu kesimlerin iş ve yerleşim alanları kent merkezinde ya da çevresinde işlev değişikliği olması durumunda dönüştürülecek alanlar olarak ortaya konmaktadır³⁶. Sermaye açısından cazip kılınabilecek ya da kâr üretme potansiyeline sahip alanlar olarak görülen tüm kentsel mekânlar kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla yatırıma açılmaktadır. Bu süreçte kentsel dönüşüm projeleri ekonomik anlamda önemli bir işlev görürken; farklı kentsel gruplar açısından olumsuz sonuçların ve mağduriyetlerin doğmasına da neden olmaktadır³⁷.

Daha farklı bir deyişle, günümüz kentlerinde bir yandan yeni konutlar inşa edilebilecek arsa sıkıntısının yaşanması diğer yandan hızla artan konut talebi kentlerde bir yeniden yapılanmayı gerekli kılmaktadır. Bu yeniden yapılanma çerçevesinde de hedef seçilen alanlar yoksul-emekçi kesimlerin yaşadığı yerler olmaktadır. Bir diğer ifadeyle yoksul-emekçi kesimlerin uzun yıllar sonucu var ettikleri yaşam alanları günümüzde kentlerin en önemli rant alanları durumundadır. Bu ranttan en büyük payı alabilmek adına kentsel dönüşüm projeleri hazırlanmakta, dönüşüm alanlarında yaşayanlar yerlerinden edilerek varlıklı kesime yeni yaşam alanları yaratılmaya çalışılmaktadır³⁸.

Bu mekânsal hareketliliğin sonucunda ise görünür olması istenmeyen “ötekiler” kentin görünmeyen noktalarında izole edilmektedir. Dolayısıyla neoliberal anlayış çerçevesinde yaşanan kentleşmenin temelinde, yerinden edilme süreci yer almaktadır. Bu temel, günümüzde birçok kentte görüldüğü üzere, kentlerdeki değerli alanların bu

³³ Hatice Kurtuluş, “Mekanlarda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, *Doğu-Batı*, S. 23, 2003, s. 77.

³⁴ Tarık Şengül, *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 303.

³⁵ David Harvey, *Sermayenin Mekanları, Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*, (çev. B. Kıcırd-D. Koç-K. Tanrıyar-S. Yüksel), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 433.

³⁶ Gülşen Özaydın-Ayşe Derin Öncel, “Güçsüz Kesimlerin Mekanlarını Anlamak Üzere Bir Deneyim: Beykoz Örneği”, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumu: Kentleri Korumak Savunmak Bildiriler Kitabı, 6-8 Kasım 2009, Antalya, 2010, s. 576.

³⁷ Tuna Kuyucu-Özlem Ünsal, “Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başıbüyük ve Tarlabası’nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş”, *İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa*, der. D. Göktürk-L. Soysal-İ. Türel, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 88.

³⁸ Cem Ergun, “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Gülsuyu Mahallesi Örneği”, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, “Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar”, Bildiriler Kitabı (e-kitap), 1-3 Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, (<http://www.sosyolojidernegi.org.tr/kutuphane/izlec.php?kitap=1&tip=makale&id=19>), 2011b, s. 942-943.

bölgelerde yıllardır yaşamakta olan dezavantajlı gruplardan gasp edilmesi şeklinde oluşturmaktadır³⁹.

O halde denilebilir ki, küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak, kentler, kendilerini çekici kılmak ve sermayeyi kendilerine çekebilmek adına bir takım uygulamalara gitmektedirler. Bu uygulamalar arasında ayrışma ve dışlanma dinamiklerini harekete geçirmesi açısından en önemlisi ise kentsel dönüşüm projeleridir. Bu projeler ile bir yandan varıl mekânları yaratılırken, öte yandan da yoksulların yaşam alanları yok edilmektedir. Bu bağlamda sosyo-ekonomik farklılıklar kentsel mekânda sosyal ve sınıfsal ayrışmalarla desteklenen fiziksel ayrışmalara zemin hazırlamaktadır. Çünkü kentlerdeki üretim ve tüketim mekânları, iş ve yaşam alanları ile kurulan ilişki farklı toplumsal kesimler açısından farklı içeriklere sahiptir⁴⁰. Günümüz tüketim toplumlarında bir yandan tüketim olanaklarına sahip kesimler kentleri de tüketim nesnesi haline getirirken diğer yandan tüketenlere hizmet eden ve tüketenlerin tercihlerinden artı kalan alanlarında yaşamlarını sürdüren yoksul-dezavantajlı kesimler kentsel mekânlarla farklı ilişkiler geliştirmektedirler. Kentlerde yaygın bir biçimde oluşturulan korunaklı siteler, iş-eğlence ve alışveriş merkezleri bir yandan varıl kesimlerin talep ve ihtiyaçlarını karşılarken; diğer yandan kentsel ayrışmayı körüklemekte ve görünürleştirmektedirler⁴¹.

Bu çerçevede oluşan mekânlar kimlik göstergesi olarak okunabilecek hale gelmekte ve farklılaşan ve ayrışan bir yapı konumunu almaktadır. Bu bağlamda toplumsal yaşantılar farklı mekânlarda devam etmekte, farklı mekânlar da toplumsal yaşantılara yön vermektedir. Bu olağan akış, mekânsal ayrışmanın doğal ama yoruma açık bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu süreçte ortaya çıkan mekânsal ayrışma, toplumsal yapıdaki farklılıkların, ayrışmaların, tabakalaşmanın, sınıflaşmanın bir göstergesi olarak öne çıkmakta⁴² ve sınıfsal boyutta ya da ekonomik boyutta denebilecek dışlanmalar oluşmaktadır. Dışlanmanın ekonomik boyutu daha çok gelir ve üretim üzerine odaklanmaktadır. Ekonomik boyuttaki dışlanmanın belirtileri gelir eşitsizliğinde ve gelirin dağıtımının kötüleşmesine bağlı olarak oluşmaktadır. Özellikle 1980 sonrası uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının etkisi ile varıl ve yoksul arasında artan uçurum ekonomik boyutta dışlanmayı daha da arttırmaktadır⁴³.

Dışlanma, birkaç yönden yoksul veya düşük gelirli olmaktan farklı özellikler de taşımaktadır. Dışlanma, toplumun diğer kesimlerinden derece bakımından farklı olma-

³⁹ David Harvey, *Sermaye Muamması*, (çev. S. Savran), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 185; David Harvey, "Kapitalist Kent", *New Left Review 2008 Türkiye Seçkisi*, (çev. E. Kılıç), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 195.

⁴⁰ Zafer Yılmaz-Ayhan Yalçınkaya, "Alçak Pabuçlar Yüksek Topuklar: Kent, Tüketim ve Ütopya", *Mülkiye*, S. 246, s. 39; David C. Thorns, *Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*, (çev. E. Nal-H. Nal, Soyak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 93.

⁴¹ Cevdet Yılmaz, *Risk Kapıyı Kırınca, Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvensizlik*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 250.

⁴² Köksal Alver, *Siteril Hayatlar, Kentsel Mekanda Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*, Hece Yayınları, Ankara, 2007, s. 22.

⁴³ A. S. Bhalla- Frédéric Lapeyre, *Poverty and Exclusion in a Global World*, Second Revised Edition, Palgrave Macmillan, 2004, s. 17-23.

daha az kaynağa sahip olma- meselesi değil, çoğunluğun sahip olduğu fırsatlara ulaşamama/sahip olamama meselesidir. Kentin en kötü alanlarında veya mahallelerinde dışlanma, toplumun geri kalan kesimlerinden fiziksel anlamda bir ayrılma şeklini almaktadır. İstihdam süreçlerinde ise, normal işgücü piyasası fırsatlarına ulaşmaktan mahrum kalma anlamına gelmektedir⁴⁴. Bu nedenle toplumsal dışlanma ile ilgili bu kavramlar toplumdaki hegemonya yapılarının, gücün ve ideolojilerin bir parçası olarak görülmektedir⁴⁵.

Bireylerin toplumsal yaşam içinde, gıda, konut, sağlık hizmeti, eğitim, toplumsal çevre ve hizmet, tüketim malları, boş zamanların değerlendirilmesi olanakları, ulaşım vb. alt yapı hizmetleri gibi ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda genel olarak kente eklemelenme süreçlerinde de sıkıntılar yaşanmaktadır⁴⁶. Bu sıkıntıların temelinde de dışlanma ve marjinalleştirilmeye yol açan işsizlik ve yoksulluk yatmaktadır. Kentsel olanaklara ulaşmada yaşanan dengesizlik, varlıklı ve kentle bütünleşmiş kesimin daha fazla olanağa sahip olmasına karşın yoksul ve dışlanmış kesimin sınırlı kaynaklara sahip olması ile net bir biçimde görülmektedir. Günümüzün eşitsiz ve tüketime dayalı toplumsal yapılarında da piyasa aktörleri bir yandan daha fazla tüketim yapılmasını körükleyerek küresel kültürün sözcülüğünü yapmakta diğer yandan ise yoksul ve marjinal grupları yani tüketemeyenleri kendine tüketim alanları yaratabilmek uğruna sert bir biçimde dışlamaktadır⁴⁷.

O halde toplumsal mekânın yapılanması ile fiziksel mekânın yapılanması arasındaki ilişki dışlanmanın ve ayrışmanın boyutlarını saptama konusunda büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu iki boyuttaki ayrışma birbirine paralel biçimde oluşmaktadır⁴⁸. Yoğunluk, arsa değerleri, kira bedeli, erişebilirlik, sağlıklılık, saygınlık, estetik, gürültü vb. sıkıntıların olmaması gibi etkenler farklı nüfus kesimlerinden insanların kentin değişik alanlarını yerleşim yeri olarak seçmesinde etkili olmaktadır. Çalışılan yer ve yapılan işin niteliği, gelir, ırksal ve etnik özellikler, toplumsal statü, gelenekler, alışkanlıklar, zevkler, tercihler ve önyargılar kentsel nüfusun farklı yerleşim yerlerine seçilip dağıtılmasında önemli yer tutmaktadır. Yoğun bir yerleşim yerinde oturan farklı nüfus öğeleri böylece, gereksinimlerinin ve yaşam biçimlerinin birbirleriyle uyumlu olup olmamasına göre birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Benzer bir biçimde, aynı konumda bulunan ve benzer gereksinimlere sahip bireyler, bilinçli olarak ya da içinde bulundukları koşulların sonucunda farkında olmadan aynı yerlerde yaşamayı tercih edebilmektedirler⁴⁹. Bu durumda da mekânsal farklılaşma; kapitalist üretim sürecinden

⁴⁴ Anthony Giddens, *Üçüncü Yol ve Eleştirileri*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001, s. 97-98.

⁴⁵ Paul White, "Ideologies, Social Exclusion and Spatial Segregation in Paris", *Urban Segregation and the Welfare State: Inequality and Exclusion in Western Cities*, Ed. S. Musterd-W. Ostendorf, Routledge Publishers, London and New York, 1998, s. 149.

⁴⁶ Harvey, 2003, *a.g.e.*, s. 98.

⁴⁷ Oğuz Işık-Melih Pınarcıoğlu, *Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 140.

⁴⁸ Bediz Yılmaz, "Türkiye'de Sınıf-altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa", *Toplum ve Bilim*, S. 113, 2008, s. 139.

⁴⁹ Louis Wirth, "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", *20. Yüzyıl Kenti*, (der. ve çev. B. Duru-A. Alkan), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 94.

doğan güçlerce üretilir, insanların özerk ve kendiliğinden yeğlemelerinin ürünü olarak yorumlanmamalıdır⁵⁰.

Günümüz kentlerindeki mekânsal farklılaşma, pazar donanımına ulaşabilmek için gerekli kıt kaynaklara erişim olanaklarında farklılaşma anlamına gelmektedir. Örneğin eğitim fırsatlarına erişim olanaklarındaki farklılıklar pazar donanımının bir kuşaktan ötekine taşınmasını kolaylaştırır ve devingenlik olanaklarının belirgin bir biçimde kısıtlanmasına yol açar. Fırsatlar öyle yapılandırılmış olabilir ki, beyaz yakalı işgücü beyaz yakalı bir komşuluk biriminde, mavi yakalı işgücü mavi yakalı komşuluk biriminde vb. yeniden üretilir. Topluluğun yaşadığı mekân, üretim yeri için uygun işgücünün yeniden üretildiği mekândır. Bir diğer ifade ile mekânsal yerleşim, sınıfsal boyutlu özellikler taşımakta ve üretim biçim ve ilişkileri de bu süreçte etkili olmaktadır. Yani kentlerde genel olarak herkes kendi gelir düzeyine uygun düşen bir konut alanında oturmakta, sınıfsal ayrımlar mekâna ve konut alanlarına doğrudan yansımaktadır. Sermayenin yoğun baskı ve talebi altındaki kentsel alanlarda, mekânsal farklılaşma zaten büyük ölçüde üretilmiş durumdadır ve kentli bireyler tercihlerini buna uydurmak durumundadır. Pazar düzeneği kentlilerin seçim yelpazesini daraltmaktadır. Bu süreçte varıl grupların ve sermayenin tercihlerinin biçimlenişi ortaya keskin mekânsal farklılaşmalar çıkarmaktadır. Mekân seçiminde yoksulların hiçbir tercih hakları bulunmamaktadır ve varıl gruplar seçimde bulunduktan sonra geriye kalanla yetinmek durumundadırlar⁵¹. Bu süreç yukarıda da değinildiği gibi yoksul ve dezavantajlı kesimlerin, zaten sosyal anlamda bütünleşemedikleri diğer gruplardan fiziksel olarak da ayrılmalarına ve mekânsal anlamda dışlanmalarına yol açmaktadır.

5- Sonuç Yerine

Dünya genelinde 1970'lerden sonra yaşanan dönüşüm sonrası ortaya çıkan küreselleşme ve onun ekonomik altyapısını teşkil eden neoliberalizm, yapılanma ölçeği olarak kentleri belirlemiştir. Kapitalizmin kente yeni bir müdahalesine olanak sağlayan bu süreçte, ekonomi politikalarında yaşanan dönüşüm, sosyal devletin uyguladığı politikaların yerini neoliberal ekonomi politikalarına bırakması, bir yandan kentsel mekanlarda yoksulluk görüntülerini daha da ağırlaştırmışken, öte yandan da yeni mekânsal düzenlemeler ile yoksulları kentin görünmeyen bölgelerinde izolasyona tabi tutmuştur. Bu tablo kentlerdeki sosyo-mekansal ayrılmaların da kaynağı olmuştur. Modern kentte hep var olan ve kapitalizmin ağırlığına koşut olarak derinleşen bu olgu, içinde bulunduğumuz bu dönemde farklı boyutlara ulaşmıştır. Bunun en somut hali ise mekâna, yaşayanların profiline göre bir kimlik atfedilmesidir.

Bu dönemde küreselleşmenin kente etkisi noktasında tartışılabilecek bir diğer olgu ise küresel kentlerde ortaya çıkan ve üretim mekânlarından tüketim mekânlarına dönüşüm sürecinin, kentsel yapıda, bir yandan yüksek gelir getiren meslekler ile

⁵⁰ David Harvey, "Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı", *20. Yüzyıl Kenti*, (der. ve çev. B. Duru-A. Alkan), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 169.

⁵¹ Harvey, 2002, *a.g.e.*, s. 161-162, 166-167; Sema Erder, *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s. 20-21; Gideon Sjöberg, "Sanayi Öncesi Kenti", *20. Yüzyıl Kenti*, (der. ve çev. B. Duru-A. Alkan), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 40.

çoğunlukla hizmetler sektörünü bünyesinde barındıran, düşük gelirli meslek çalışanlarının bir arada ancak iletişimsiz bir biçimde yaşamaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda; kentsel mekân bir yandan yüksek gelir gruplarının iş ve yaşam alanlarını bünyesinde barındırırken bir yandan da düşük gelirli kesimlerin yoğunlaştığı alanları kapsamakta ve sosyal gruplar arasındaki ayrışma mekânsal olarak da fiziksel yansımaları bulmaktadır.

Nihayetinde ulusal ve küresel sermayeyi çekmek için geliştirilen kentsel politika ve uygulamalar sonucunda, kentsel mekânlarda kamusal kapanmalar yaşanmaktadır. Kamusal alanlardaki toplumsal farklılıkların yok edilmesi sonucunda ortaya çıkan kamusal kapanma; genel olarak düşük gelir gruplarının kamusal mekânlara ulaşımını kısıtlayarak ya da üst gelir gruplarıyla alt gelir gruplarının yerleşim, istihdam ve tüketim mekânlarını keskin çizgilerle ayırarak ortaya çıkmaktadır⁵². Şüphesiz ki sözü edilen bütün bu ayrışmaları derinleştiren son dönem politikalarından biri de kentsel dönüşüm uygulamalarıdır. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile küresel kent olabilmek adına, kent ve mekânlar birbirleriyle rekabet halinde yeni iş, konut ve “yaşam alanları” inşa edilmektedir. Tüm bu yapıların inşası için gerekli mekânlar ise kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla oluşturulmaktadır.

Bu uygulamalarla bir yandan sermayeye yeni açılımlar sağlanırken öte yandan da kentin imajını zedelediği, kente olumsuz etki yarattığı düşünülen mekânların temizlenmesi ile küresel kent yaratma ve sermaye çekme yarışında “rekabet avantajı” elde edildiği düşünülmektedir. Bunun yanında kentlerde yeniden yapılanma ile birlikte kentsel suçların merkezi olarak görülen gecekondu bölgelerinde yaşayanlar, kentin dışında izole edilerek, kent merkezinin sorunsuz hale getirileceği vurgulanmaktadır. Bu yerinden etme stratejileri, sermayeyi çekme odaklı kent yöneticilerinin en önemli aracı olan kentsel dönüşümün, özünde soylulaştırmayı da barındırdığını göstermektedir. Oysa bu uygulama ile kentten soyutlamaya çalışılan yoksullar ve bununla ilişkilendirilebilecek sorunlar, çözüme kavuşmamakta aksine yerinden edilen insanlarla birlikte bu sorunlar da yeni mekânlara taşınmaktadır. Sonuç olarak bu uygulamalarla kentin fiziksel yapısında bir takım değişimler gerçekleştirilse de, kentlerin dokusunda görülen eşitsizlik, dışlanma ve ayrışma dinamiklerini daha da arttırıcı bir etkiye neden olmaktadır.

⁵² Neslihan Demirtaş Milz, “Neoliberal Kent Dubai: Uluslararası Göç Politikaları, Kentsel Kapanmalar ve Genç Filipinli Göçmenlerin Durumu”, *İdeal Kent*, S. 15, 2015, s. 54.

Kaynaklar

- AKBALIK, Esra, “Mağaza Vitrininden Satılık Kent Seyri ve Biz Kimliksiz Müşteriler”, *Ölçü*, Mart, 2007, s. 167-168.
- AKSOY, Asu, “İstanbul Markası İçin Yeni Kültür ve Kent Politikaları”, *Küreselleşen İstanbul’da Ekonomi*, Yay. Haz. Ç. Keyder, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 25-35.
- ALVER, Köksal, *Siteril Hayatlar, Kentsel Mekanda Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*, Hece Yayınları, Ankara, 2007.
- AMOROS, Miguel, “Kentsel Mücadeleler ve Sınıf Mücadelesi”, *Mekân Meselesi*, (çev. Soner Torlak), Ed. Önder Kulak, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2014.
- BARKURT, Mehmet Yüksel, “Küreselleşmenin Türkiye’deki Etkileri”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 83-86.
- BERNER, Erhard, “Metropol İkilemi: Küresel Toplum, Yerellikler ve Manila’da Kent Arazisi İçin Yürütülen Mücadele”, *Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, der. A. Öncü-P. Weyland, (çev. L. Şimşek-N. Uygun), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 137-161.
- BHALLA A. S. - LAPEYRE Frédéric, *Poverty and Exclusion in a Global World*, Second Revised Edition, Palgrave Macmillan, 2004, s. 17-23.
- BOZLAĞAN, Recep, *İstanbul 2053 Vizyonu*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2013.
- CASTELLS, Manuel, *Kent, Sınıf, İktidar*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997.
- ÇETİN, İzzet, “Sendikal Hareket Varolma Savaşı Veriyor”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 56-64.
- MILZ, Neslihan Demirtaş, “Neoliberal Kent Dubai: Uluslararası Göç Politikaları, Kentsel Kapanmalar ve Genç Filipinli Göçmenlerin Durumu”, *İdeal Kent*, S. 15, 2015, s. 40-65.
- DURU, Bülent, “AB Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine”, *Mülkiye*, c. XXIX, S. 246, 2005, s. 59-75.
- ERBAŞ, Hayriye-SOYDEMİR, Pervin, “Sermaye Hareketleri ve Küresel Kent Olma Yolunda İstanbul-lar”, *Bilsay Kuruç’a Armağan*, Ed. S. Şahinkaya-N. İ. Ertuğrul, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 2011, s. 635-376.
- ERDER, Sema, *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- ERDER, Sema, *Kentsel Gerilim*, UM:AG Yayınları, Ankara, 2002.
- ERGUN, Cem, *Kentsel Dönüşüme Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başbüyük ve Gülsuyu Mahallesi Örneği)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta, 2011.
- ERGUN, Cem, “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Gülsuyu Mahallesi Örneği” VI. *Ulusal Sosyoloji Kongresi*, “Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar”, 1-3 Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, *Bildiriler Kitabı (e-kitap)*, 2011b, s. 928-949. (http://www.sosyolojidernegi.org.tr/kutuphane/izlec.php?kitap=1&tip=ma_kale&id=19).

-
- ERGUN, Cem-GÜL, Hüseyin-GÜL, Songül Sallan, “Neoliberal Küreselleşme ve Küresel Kent”, *Kent Üzerine Özgür Yazılar*, Ed. C. Ergun-M. Güneş-Ayşe Dericioğulları Ergun, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2013, s. 40-69.
- GIDDENS, A. *Üçüncü Yol ve Eleştirileri*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001.
- GÜL, Songül Sallan-KAHRAMAN, Fatih, “Kent İçin Sosyal Adaleti Savunmak ya da David Harvey Üzerinden Kentsel Adaleti Okumak”, *Kent Üzerine Özgür Yazılar*, der. C. Ergun-M. Güneş-A. Dericioğulları Ergun, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2013, s. 257-277.
- HARVEY, David, “Kapitalist Kent”, *New Left Review 2008 Türkiye Seçkisi*, (çev. E. Kılıç), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 181-202.
- HARVEY, David, “Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı”, *20. Yüzyıl Kenti*, (der. ve çev. B. Duru-A. Alkan), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 147-172.
- HARVEY, David, *Asi Şehirler*, (çev. A. D. Temiz), Metis Yayınları, İstanbul, 2013.
- HARVEY, David, *Sermaye Muamması*, (çev. S. Savran), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- HARVEY, David, *Sermayenin Mekanları, Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*, (çev. B. Kıcırd-D. Koç-K. Tanrıyar-S. Yüksel, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- HARVEY, David, *Sosyal Adalet ve Şehir*, (çev. M. Moralı), Metis Yayınları, İstanbul, 2003.
- HARVEY, David, *Yeni Emperyalizm*, (çev. H. Güldü), Everest Yayınları, İstanbul, 2008.
- İŞİK, Oğuz-PINARCIOĞLU, M. Melih *Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- KAZGAN, Gülten. *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- KELEŞ, Ruşen, “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, *Cevat Geray’a Armağan*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 2001, s. 563-574.
- KESKİNOK, H. Çağatay, *Kentleşme Siyasaları*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006.
- KÖSE, H. Ömer, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, *Sayıştay Dergisi*, S. 49, Ankara, 2003, s. 3-46.
- KURTULUŞ, Hatice, “Mekanlarda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, *Doğu-Batı*, S. 23, 2003, s. 75-96.
- KUYUCU, Tuna-ÜNSAL, Özlem, “Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarlabası’nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş”, *İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa*, D. Göktürk, der. L. Soysal-İ. Türel, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 85-106.
- LEFEBVRE, Henri, *Mekanın Üretimi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- MUSTERD, S.-OSTENDORF, W. “Segregation, polarisation and social exclusion in metropolitan areas”, *Urban Segregation and the Welfare State. Inequality and Exclusion in Western Cities*, Ed. S. Musterd-W. Ostendorf, Routledge, London and New York, 1998, s. 1-14.

- ÖKTEM, Binnur, “Küresel/Dünya Kenti”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, der. Ö. Uğurlu-N. Ş. Pınarcıoğlu-A. Kanbak-M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 103-138.
- ÖNGEL, F. Serkan, *Kapitalizm Kısacasında Kent ve Emek*, NoteBene Yayınları, Ankara, 2012.
- ÖZAYDIN, Gülşen-ÖNCEL, Ayşe Derin, “Güçsüz Kesimlerin Mekanlarını Anlamak Üzere Bir Deneyim: Beykoz Örneği”, *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumu: Kentleri Korumak Savunmak Bildiriler Kitabı*, 6-8 Kasım 2009, Antalya, 2010, s. 569-578.
- RONDINELLI, D. A.,-JOHNSON, J. H. Jr.-KASARDA, J., “The Changing Forces of Urban Economic Development: Globalization and City Competitiveness in the 21st Century”, *Cityspace: A Journal of Policy Development and Research*, Vol. III, Number: 3, 1998, s. 71- 105.
- SASSEN, Saskia, “The Global City: Strategic Site/New Frontier”, *American Studies*, Vol. XLI, Number: 2/3, Summer/Fall, 2000, s. 79-95.
- SCHUMPETER, A., Joseph, *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, (çev. H. İlhan), Alter Yayıncılık, Ankara, 2007.
- SJOBERG, Gideon, “Sanayi Öncesi Kenti”, *20. Yüzyıl Kenti*, (der. ve çev. B. Duru-A. Alkan), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 37-54.
- SOMEL, Cem, “Azgelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme”, *Doğu Batı*, S. 18, 2002, s. 199-208.
- ŞENGÜL, Tarık, *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
- ŞENSES, Fikret, “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi?”, *Kalkınma ve Küreselleşme*, der. S. Dedeoğlu-T. Subaşı, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2004, s. 13-54.
- THORNS, David. C., *Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*, (çev. E. Nal-H. Nal), Soyak Yayınları, İstanbul, 2004.
- TOPAL, A. Kadir, “Global Kapitalizmde Sermaye Birikimi için Yeni Mekansal Ölçekler: Dünya Kentleri/Global Kentler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, S. 12 (2), 2003, s. 41-61.
- TURNER, Bryan, *Eşitlik*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.
- TÜMTAŞ, MİM. Sertaç, *Kent, Mekan ve Ayrışma*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2012.
- USLU, Salim, “Refah Zenginlerce Paylaşıyor”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 27-38.
- WALLERSTEIN, Immanuel, *Tarihsel Kapitalizm*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006.
- WHITE, Paul, “Ideologies, Social Exclusion and Spatial Segregation in Paris”, *Urban Segregation and The Welfare State: Inequality and Exclusion in Western Cities*, Ed. S. Musterd-W. Ostendorf, Routledge Publishers, London and New York, 1998, s. 148-167.
- WIRTH, Louis, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, *20. Yüzyıl Kenti*, (der. ve çev. B. Duru-A. Alkan), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 77-106.

-
- YILDIRIM, Bayram, “Sendikalar Uluslararası Saldırıyla Karşı Karşıya”, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, der. I. Kansu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 65-74.
- YILMAZ, Bediz, “Türkiye’de Sınıf-altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa”, *Toplum ve Bilim*, S. 113, s. 127-145.
- YILMAZ, Cevdet, *Risk Kapıyı Kırınca, Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvensizlik*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- YILMAZ, Zafer-YALÇINKAYA, Ayhan, “Alçak Pabuçlar Yüksek Topuklar: Kent, Tüketim ve Ütopya”, *Mülkiye*, S. 246, 2005, s. 37-57.